Automatyczna analiza zależnościowa języka polskiego

Piotr Rybak
Alina Wróblewska

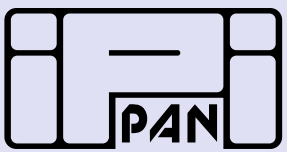

INSTITUTE OF COMPUTER SCIENCE
POLISH ACADEMY OF SCIENCES
ul. Jana Kazimierza 5, 01-248 Warszawa

Warszawa, 15 kwietnia 2019

Spis treści

Parsowanie zależnościowe

- Automatyczna analiza składniowa = parsowanie składniowe.
- Analiza składniowa to ważne zadanie w bardziej zaawansowanych zadaniach NLP.
- Rodzaje analizy składniowej:
  - Parsowanie składnikowe (ang. constituent parsing)
  - **Parsowanie zależnościowe** (ang. dependency parsing)

Struktura zależnościowa

- Struktura zależnościowa to drzewo:
  - każdy wierzchołek ma jedną krawędź wejściową,
  - korzeń ROOT nie ma krawędzi wejściowych i ma jedną krawędź wyjściową.
- Wierzchołki w drzewie odpowiadają segmentom w zdaniu.
- Krawędzie skierowane reprezentują relacje:
  - segment, z którego wychodzi krawędź, jest nadrzędnikiem segmentu, do którego wchodzi dana krawędź,
  - etykieta krawędzi odpowiada funkcji gramatycznej podrzędnika.

Struktura zależnościowa – przykład

ROOT	Jan	Kowalski	czekał	w	samochodzie	.
	Jan	Kowalski	czekać	w	samochód	.
	subst	subst	praet	prep	subst	interp
	sg:nom:m1	sg:nom:m1	sg:m1:imperf	loc:nwok	sg:loc:m3	

Struktura zależnościowa – przykład

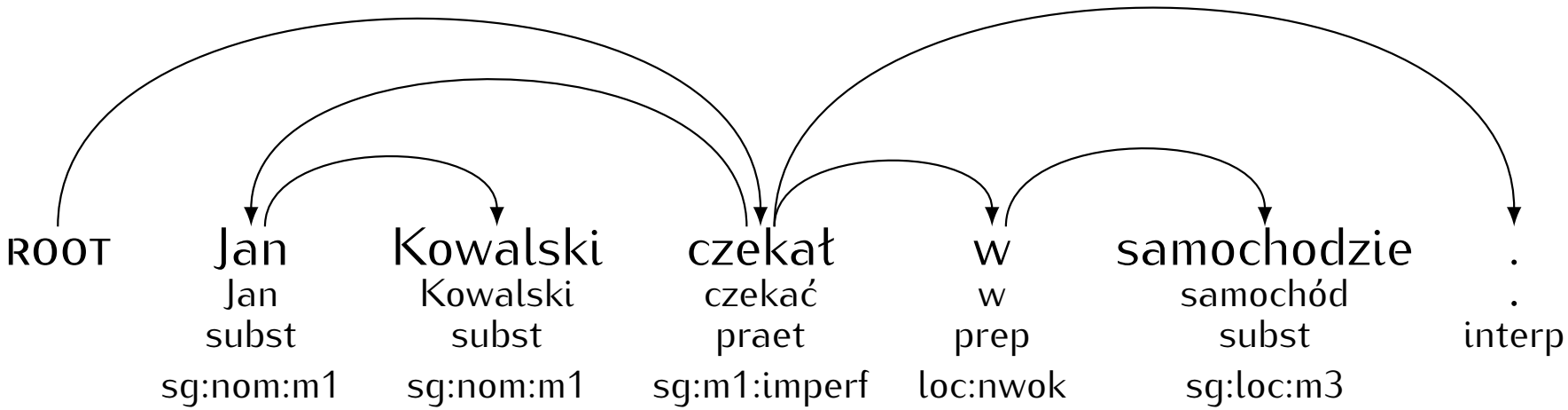

Struktura zależnościowa – przykład

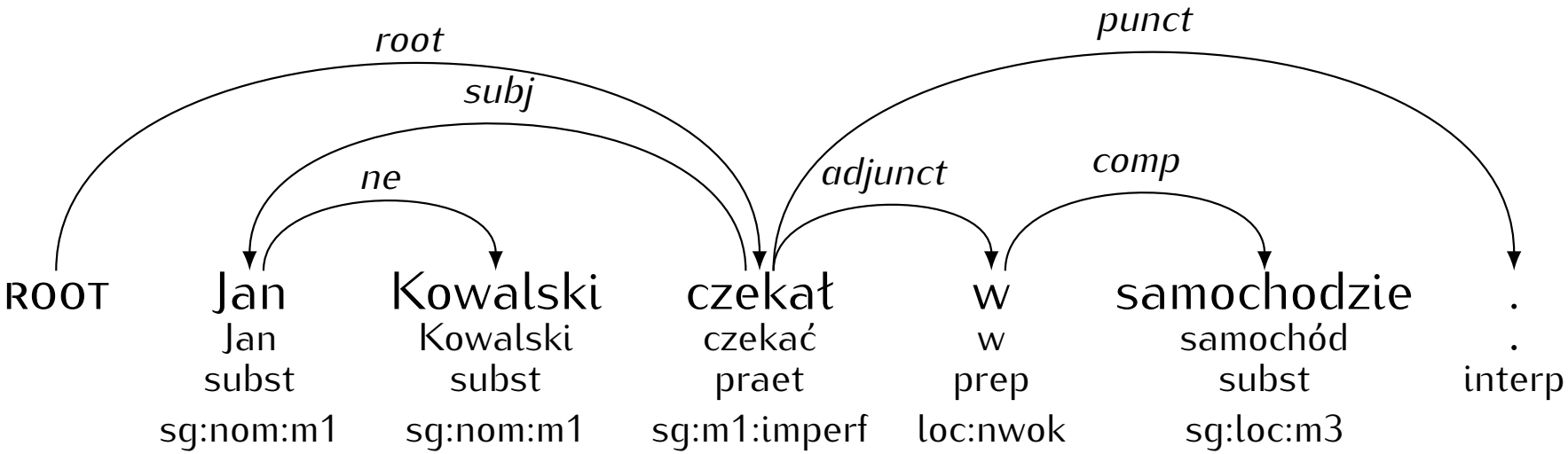

- *subj* (ang. subject) – podmiot
- *ne* (ang. named entity) – jednostka nazewnicza
- *comp* (ang. complement) – dopełnienie
- *adjunct* – okolicznik lub przydawka
- *punct* (ang. punctuation) – znak interpunkcyjny

Struktura zależnościowa – przykład

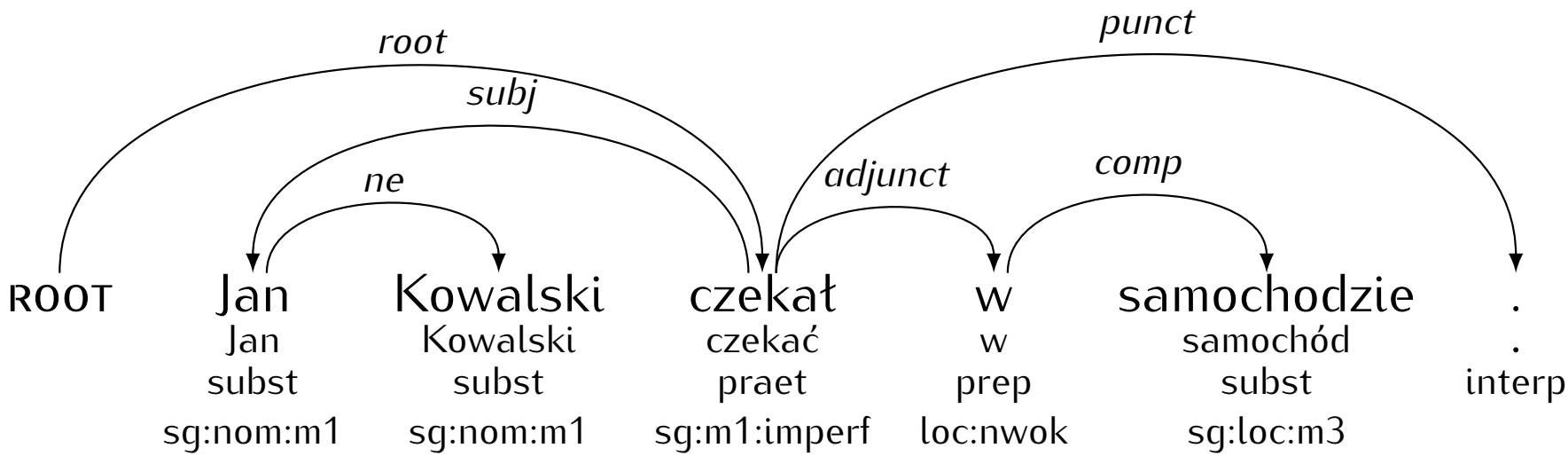

$T = (V, A)$

- $V = \{$ROOT, Jan, Kowalski, czekał, w, samochodzie, .$\}$
- $A = \{$(ROOT, czekał, *root*), (czekał, Jan, *subj*), (Jan, Kowalski, *ne*), (czekał, w, *adjunct*), (w, samochodzie, *comp*), (czekał, ., *punct*)$\}$

Automatyczna analiza zależnościowa

- Parsowanie zależnościowe:
  - analiza składniowo-semantyczna zdania wejściowego,
  - predykcja struktury zależnościowej dla zdania wejściowego.
- Parser zależnościowy (regułowy lub **statystyczny**).
- Dane uczące – duże zbiory zdań zaanotowanych drzewami zależnościowymi.

Spis treści

Polish Dependency Bank (PDB)

- Największy bank drzew zależnościowych dla języka polskiego.
- Ma dwie wersje:
  - PDB – standardową, dostosowaną do specyfiki języka polskiego,
  - PDB-UD – uniwersalną, zgodną ze schematem Universal Dependencies (UD).
- Powstawał w IPI PAN w ramach projektów NEKST i CLARIN-PL 2.0, a obecnie jest rozwijany w CLARIN-PL 3.0.

Rys historyczny

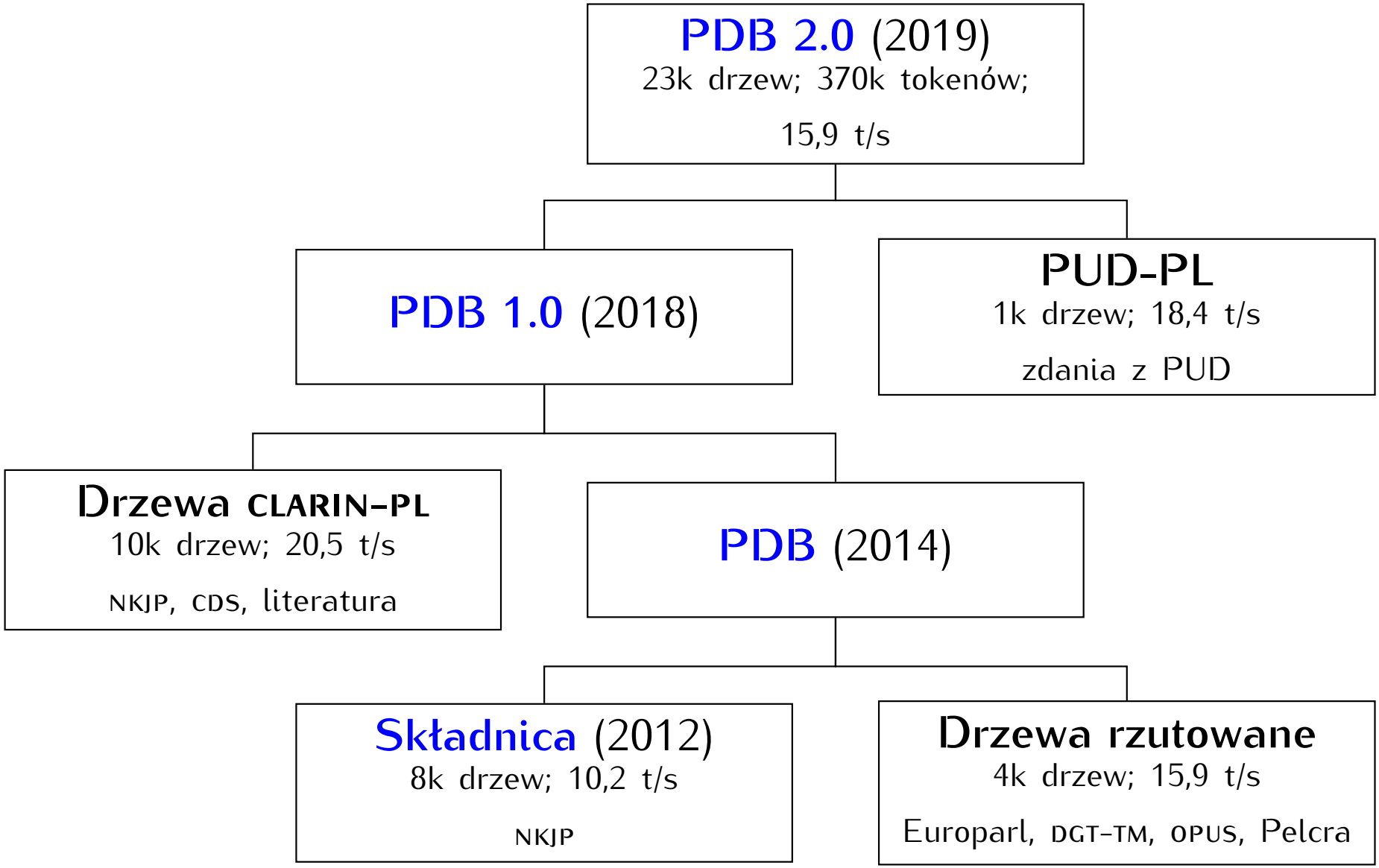

t/s – średnia liczba tokenów w zdaniu

PDB 2.0

- Wszystkie drzewa w PDB są anotowane ręcznie.
- Procedura anotacji:
  - zdanie zostaje przetworzone przez dwa różne parsery,
  - wygenerowane drzewa zostają poprawione przez dwóch niezależnych lingwistów,
  - superanotator tworzy ostateczne drzewo.
- Nowości w PDB:
  - konstrukcje porównawcze,
  - konstrukcje utożsamiające z JAKO,
  - frazy względne,
  - mowa zależna,
  - wtrącenia i komentarze,
  - role tematyczne.

Konstrukcje porównawcze w PDB

- Dwa typy konstrukcji porównawczych (Bondaruk, 1998):
  - Porównania równościowe, np. *tak ... jak*
  - Porównania nierównościowe z NIŻ
- Porównania są wprowadzane przez spójniki podrzędne, np. JAK, NIŻ, JAKBY, NICZYM.

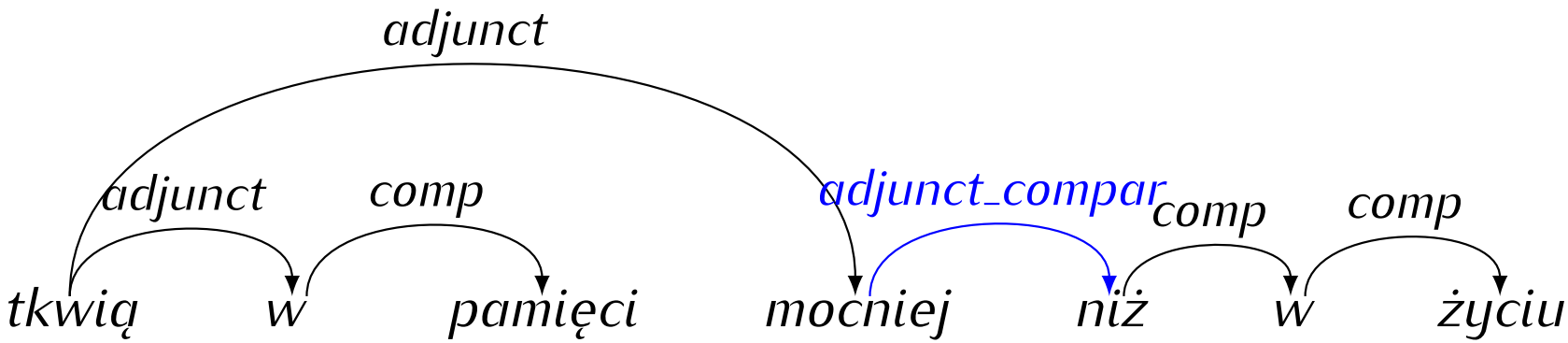

A. Bondaruk. 1998. Comparison in English and Polish Adjectives: A Syntactic Study, PASE Studies and Monographs (tom 6). Folium, Lublin.

Konstrukcje utożsamiające z JAKO w PDB

- Konstrukcje z JAKO pełnią funkcję utożsamiającą (Wróblewska i Wieczorek, 2018):
  zgoda ≈ środek zapobiegawczy.
- JAKO to predykatywny spójnik podrzędny: parafraza
  wystąpił o zgodę będącą środkiem zapobiegawczym.

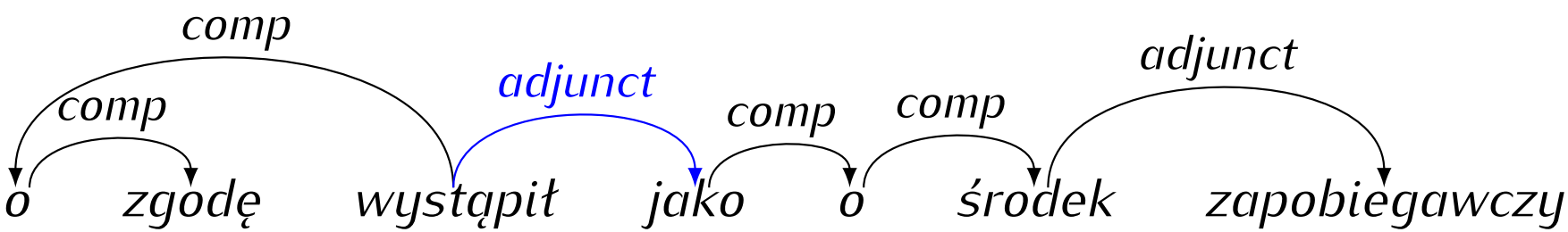

A. Wróblewska and A. Wieczorek. 2018. Status składniowy *jako* we współczesnej polszczyźnie. Język Polski, XCVIII(3):16–30.

Role tematyczne

- 28 etykiet odpowiadających tzw. *frame elements* z FrameNet-u (Fillmore i Baker, 2009), np. Theme, Result, Place, Manner, Attitude.
- Role rozszerzają znaczenie rzeczownikowych dopełnień dalszych (*obj_th*, thematically restricted object) oraz okoliczników i niektórych przydawek (*adjunct*).
- Etykiety semantyczne w 11 kolumnie w formacie CoNLL i CoNLL-U!

Ch. J. Fillmore and C. Baker. 2009. A Frames Approach to Semantic Analysis. [w:] B. Heine i H. Narrog (red.), The Oxford Handbook of Linguistic Analysis, s. 313–340. Oxford University Press.

Universal Dependencies (UD)

- Inicjatywa Universal Dependencies[1] (Nivre i in., 2016):
  - opracowanie schematu anotacji, który jest uniwersalny dla większości języków,
  - stworzenie dużej wielojęzycznej kolekcji banków drzew zależnościowych zaanotowanych zgodnie z uniwersalnym schematem.
- Schemat UD jest obecnie standardem anotowania drzew zależnościowych.
- UD v2.3 ma 129 banków drzew dla 76 języków.

J. Nivre, M-C. de Marneffe, F. Ginter, Y. Goldberg, J. Hajič, Ch. D. Manning, R. T. McDonald, S. Petrov, S. Pyysalo, N. Silveira, R. Tsarfaty i D. Zeman. 2016. Universal Dependencies v1: A Multilingual Treebank Collection. [w:] Proceedings of the Tenth International Conference on Language Resources and Evaluation LREC 2016, s. 1659–1666.

[1] `http://universaldependencies.org`

PDB-UD

- Automatyczna konwersja PDB→PDB-UD
  - Regułowa konwersja części mowy, znaczników morfologicznych i drzew zależnościowych.
  - Poprawianie błędów i niespójności w oryginalnych drzewach PDB.
- `http://git.nlp.ipipan.waw.pl/alina/PDBUD`
- Rozszerzona i poprawiona wersja polskiego banku UD-SZ.
- Plan: PDB-UD zastąpi bank UD-SZ w kolekcji UD.

Porównanie PDB i PDB-UD

	PDB (CoNLL)	PDB-UD (CoNLL-U)
# zdań	23 208	23 208
# segmentów	369 795	369 795
# t/s	15,93	15,93
# typy zależności	28	31 (58 z podtypami)

Porównanie PDB i PDB-UD

	PDB (CoNLL)		PDB-UD (CoNLL-U)	
# zdań	23 208		23 208	
# segmentów	369 795		369 795	
# t/s	15,93		15,93	
# typy zależności	28		31 (58 z podtypami)	
	liczba	%	liczba	%
nieprojekcyjne krawędzie	6340	1,71%	5352	1,45%
drzewa nieprojekcyjne	1959	8,61%	1466	6,32%
dodatkowe krawędzie	n/a		15 872	4,29%
grafy rozszerzone	n/a		9625	41,5%

Nieprojekcyjność

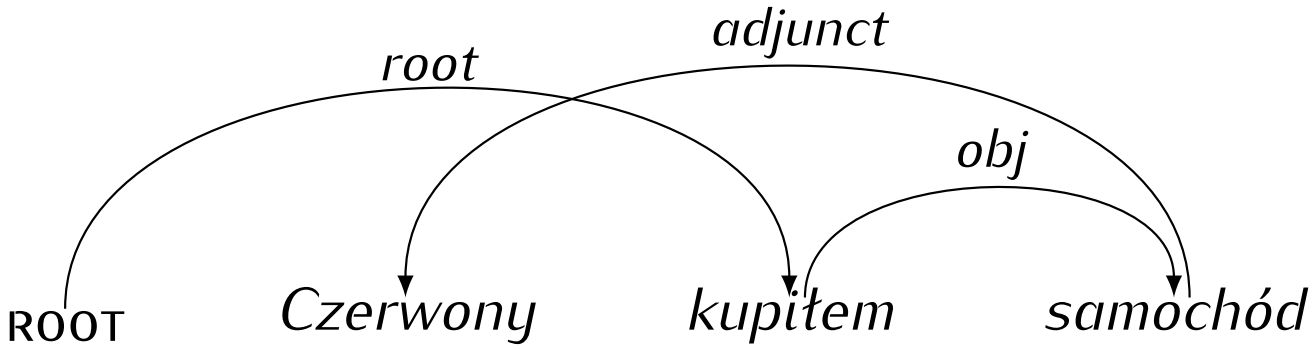

PDB

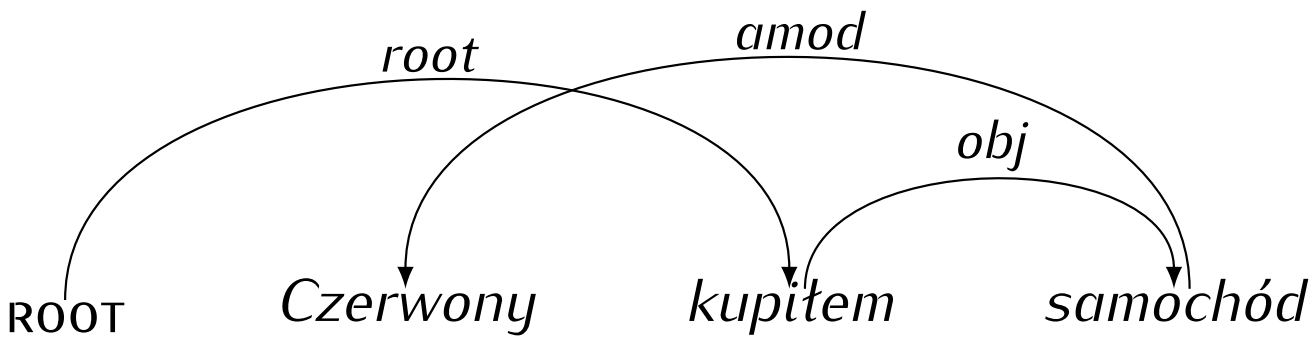

PDB–UD

Grafy rozszerzone PDB-UD

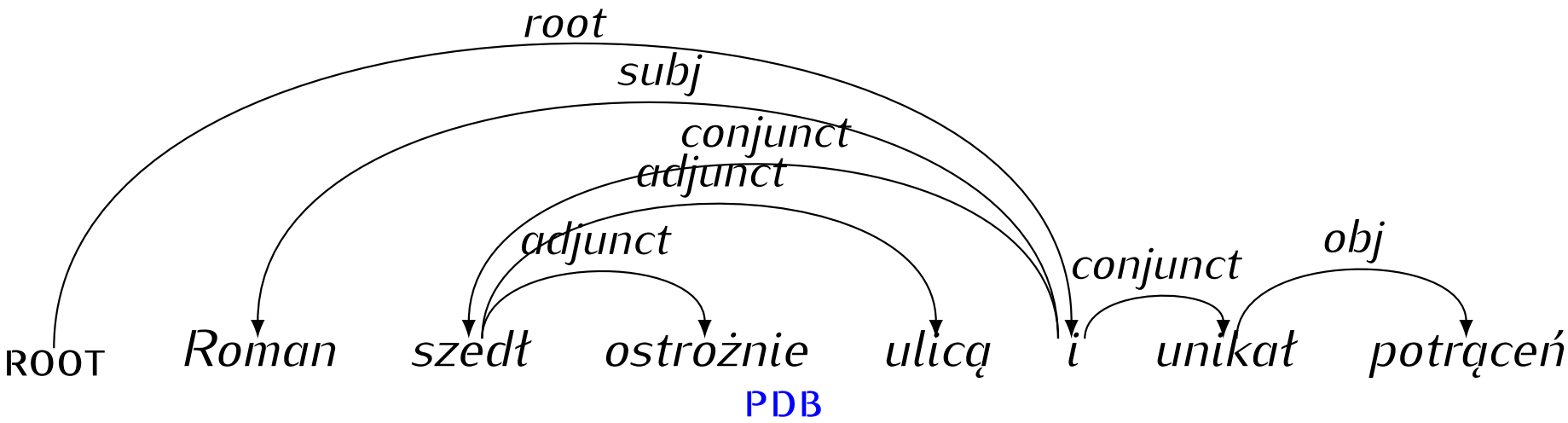

PDB

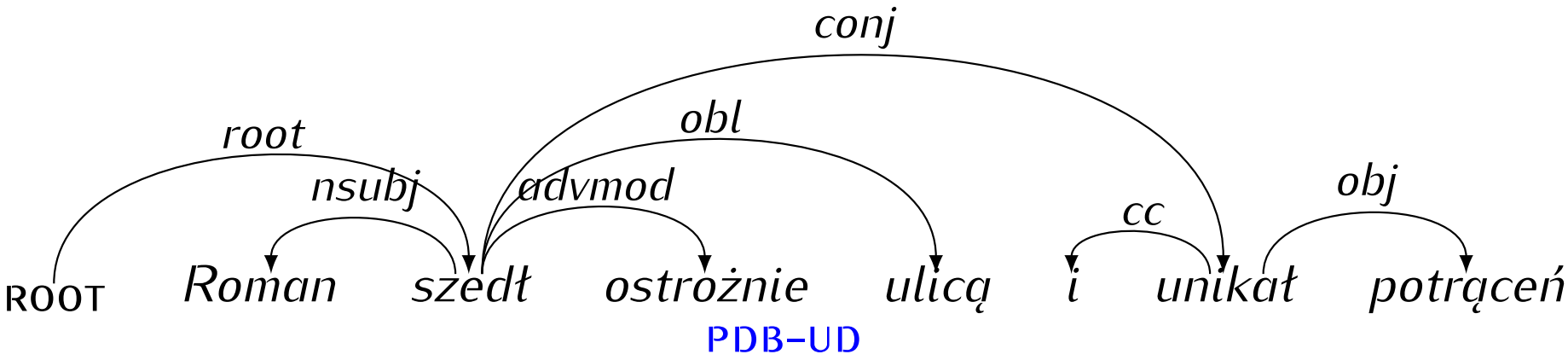

PDB–UD

Grafy rozszerzone PDB-UD

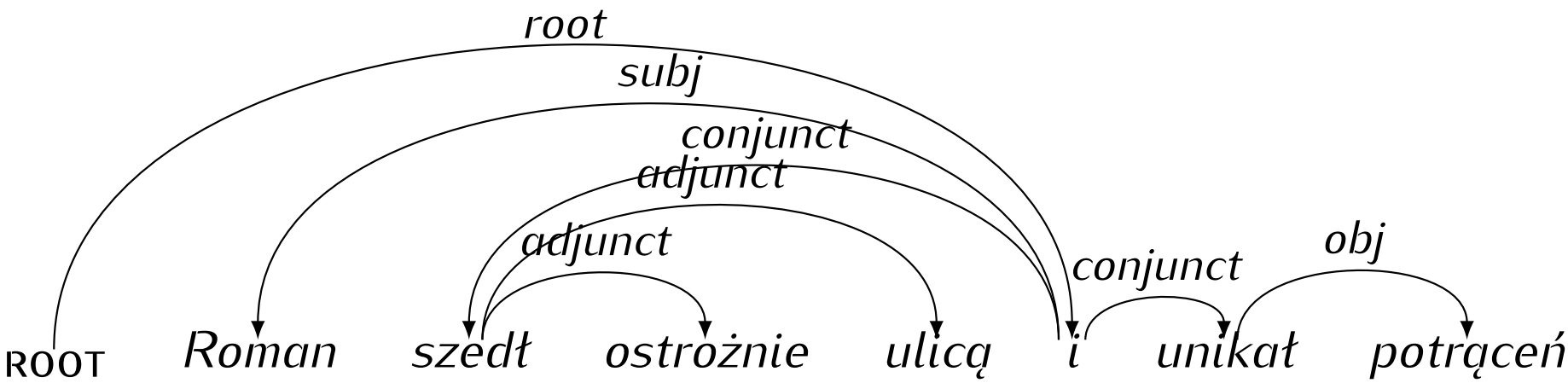

PDB

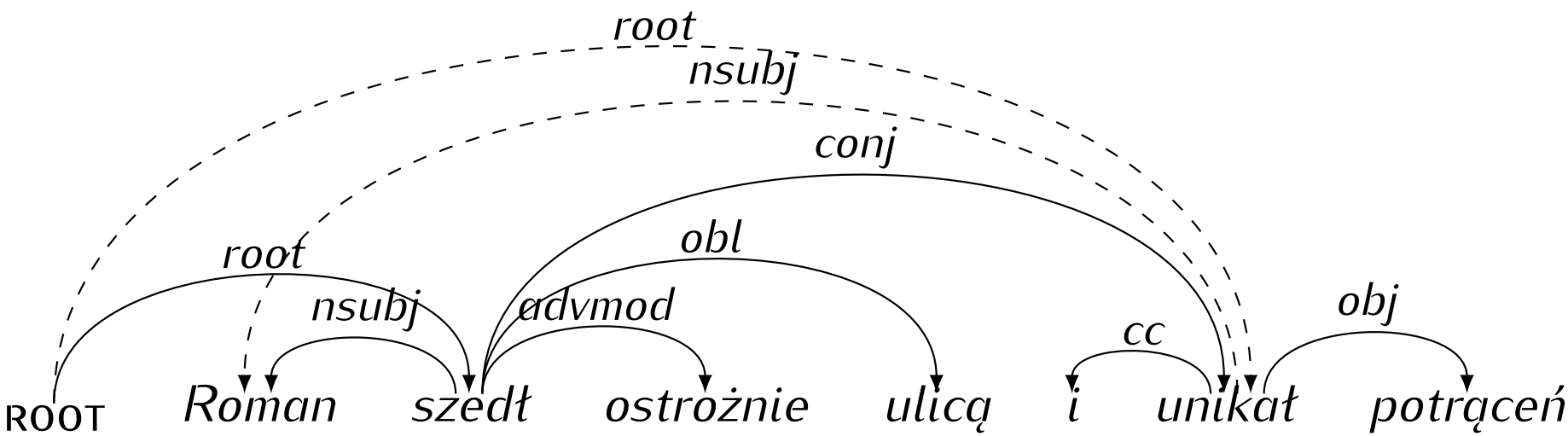

PDB–UD

PDB-UD vs. UD-Polish-LFG i UD-English-EWT

	UD-LFG	PDB-UD	UD-EWT
# zdań	17 246	23 208	16 622
# segmentów	130 967	369 795	254 829
# t/s	7,6	15,9	15,3
# typy zależności	27 (39)	31 (58)	36 (49)
nieprojekcyjne krawędzie	0,3%	1,4%	0,9%
drzewa nieprojekcyjne	0,7%	6,3%	4,8%
dodatkowe krawędzie	1,3%	4,3%	3,7%
grafy rozszerzone	8,1%	41,5%	29,6%

UD-EWT: N. Silveira, T. Dozat, M-C. de Marneffe, S. Bowman, S. Connor, J. Bauer i Ch. Manning. 2014. *A Gold Standard Dependency Corpus for English*. [w:] Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation.
UD-LFG: A. Patejuk i A. Przepiórkowski. 2018. *From Lexical Functional Grammar to Enhanced Universal Dependencies: Linguistically informed treebanks of Polish*. IPI PAN, Warszawa.

Konstrukcje predykatywne: UD-SZ vs. PDB-UD

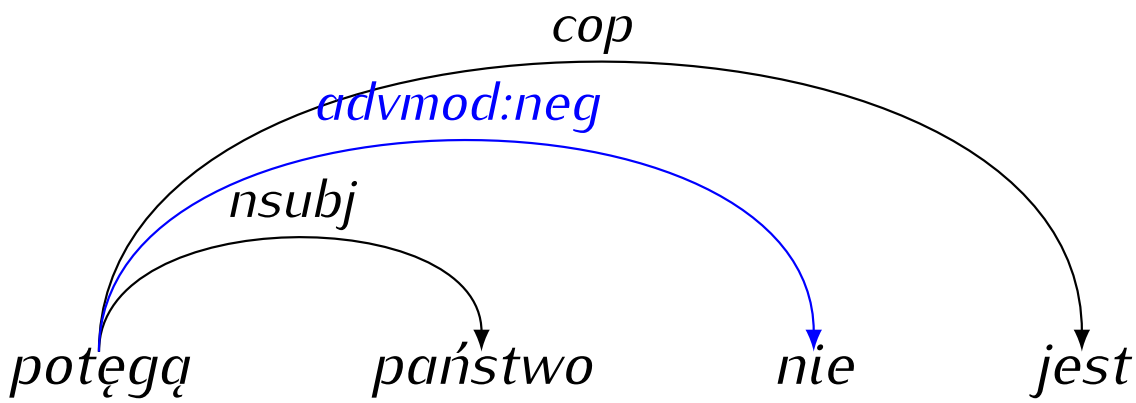

UD-SZ (i UD-LFG)

Konstrukcje predykatywne: UD-SZ vs. PDB-UD

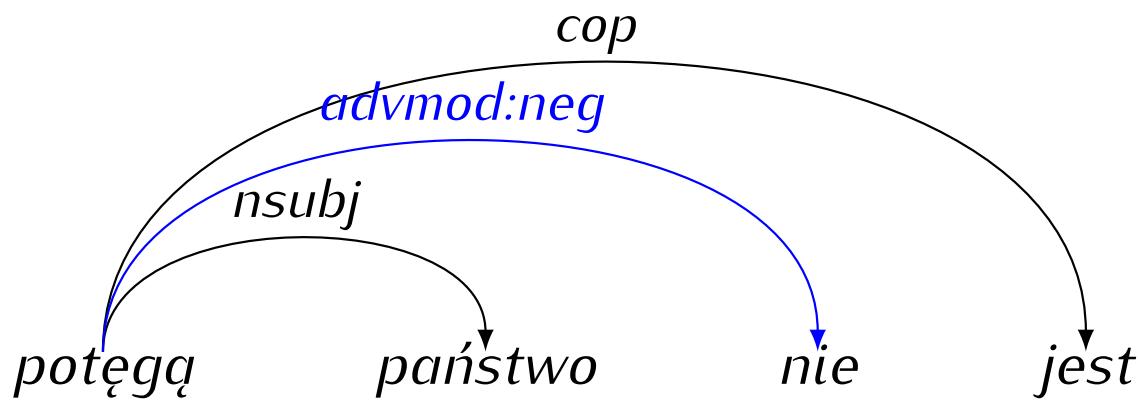

UD–SZ (i UD–LFG)

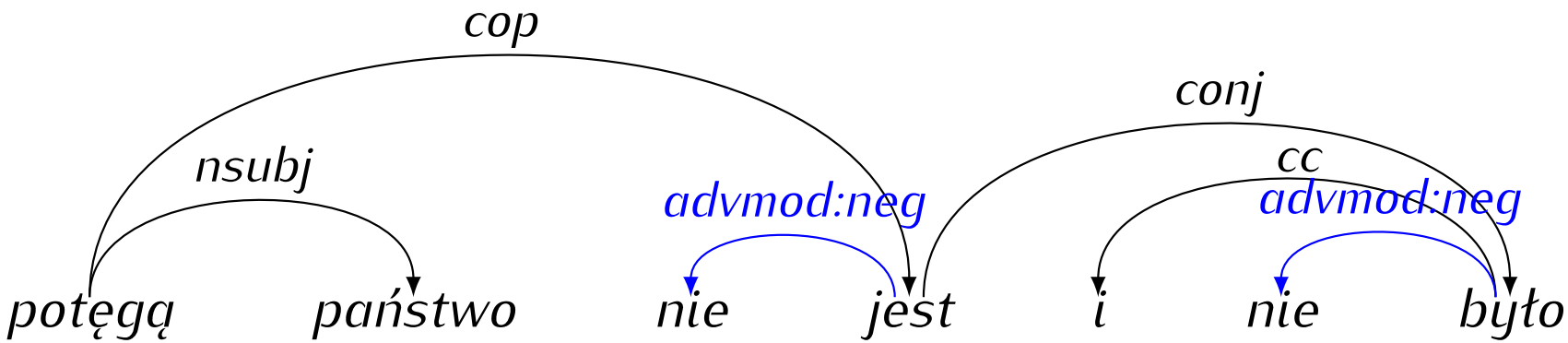

PDB–UD

Zdania względne: UD-SZ vs. PDB-UD

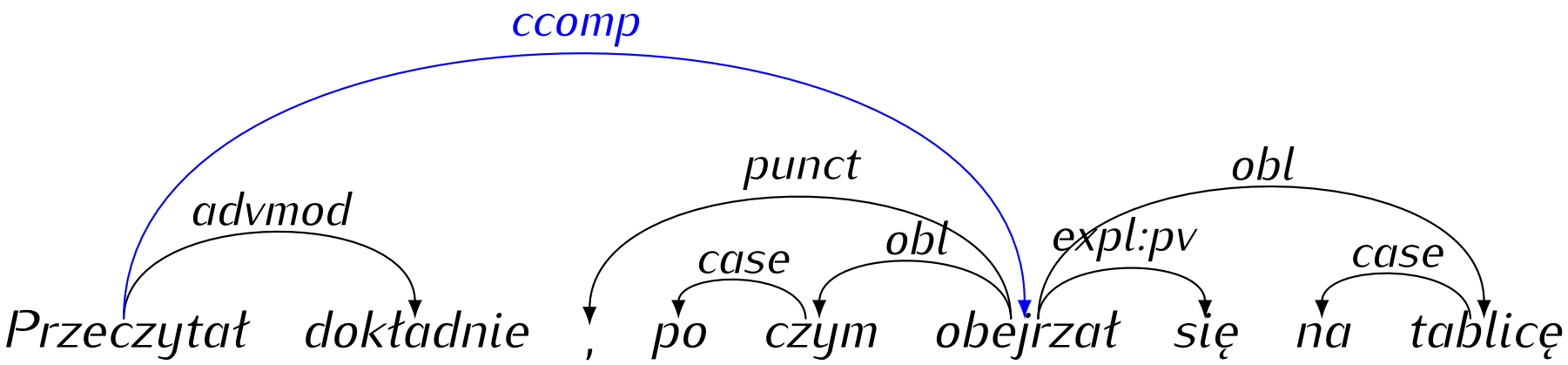

UD-SZ (i UD-LFG)

Zdania względne: UD-SZ vs. PDB-UD

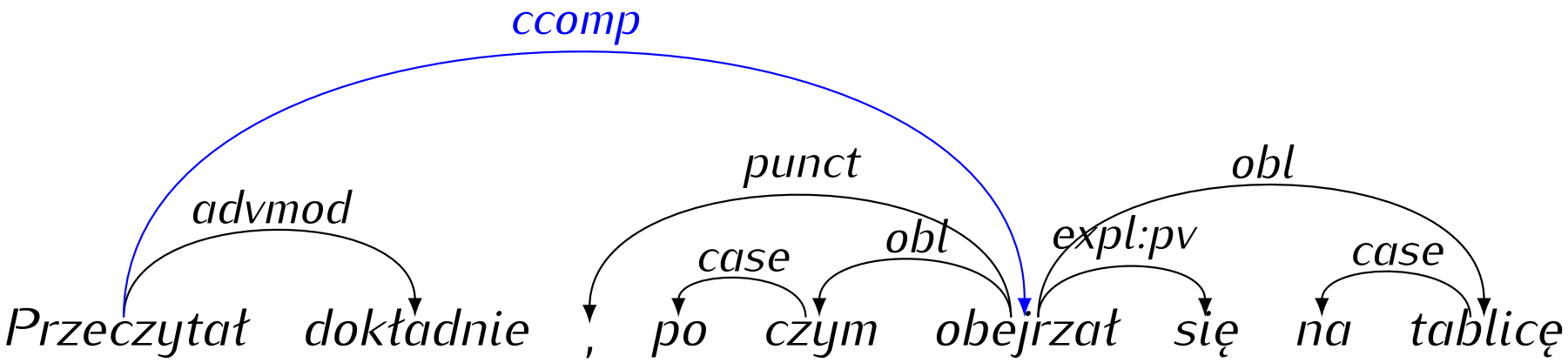

UD-SZ (i UD-LFG)

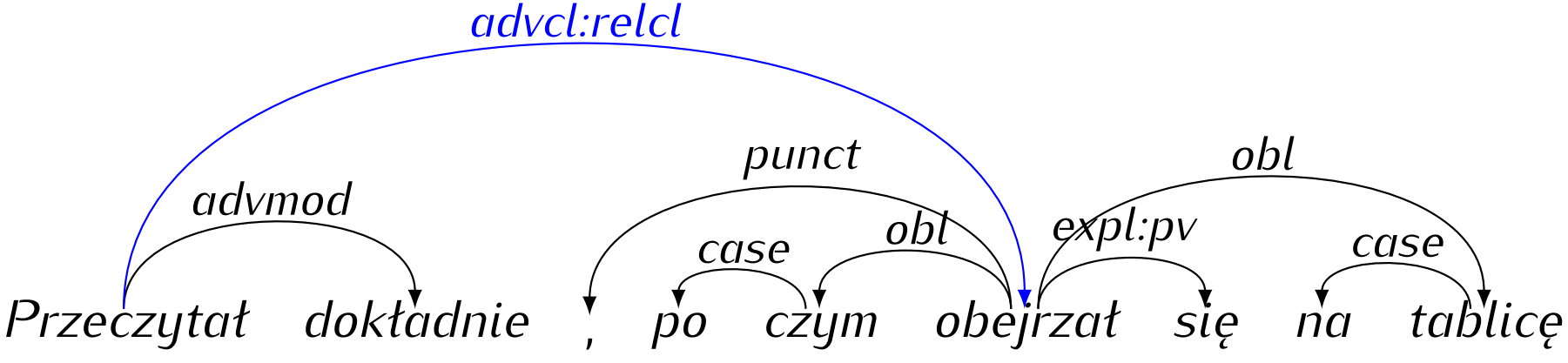

PDB-UD

Zdania względne: UD-SZ vs. PDB-UD

Jak więc hobbici mogli używać narzędzi i posługiwać się ogniem, czego ślady odkryto na wyspie Flores?

- Ani używać ani posługiwać się nie dopuszczają dopełnień zdaniowych (ccomp).
- To nie jest koordynacja, bo inne znaczenie w *Jak więc hobbici mogli używać narzędzi i posługiwać się ogniem i czego ślady odkryto na wyspie Flores?*.
- To jest rodzaj zdania względnego.

Spis treści

Czym jest COMBO?

- System oparty o sieci neuronowe służący do:
  - Analizy morfoskładniowej,
  - Lematyzacji,
  - Parsowania zależnościowego,
- Zaimplementowany w Pythonie i bibliotece Keras,
- Kod: https://github.com/360er0/COMBO

Schemat systemu

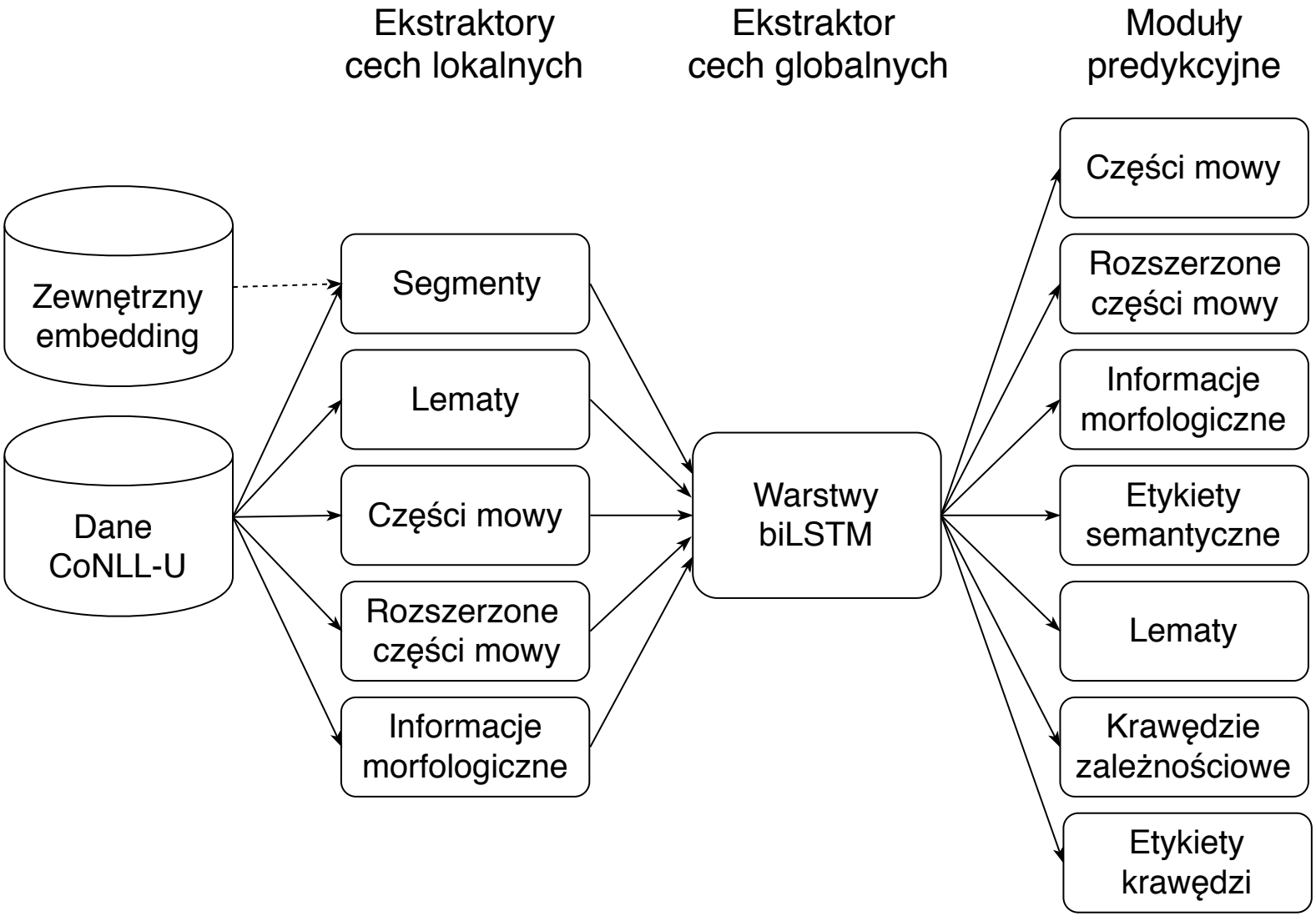

Ekstrakcja cech segmentów

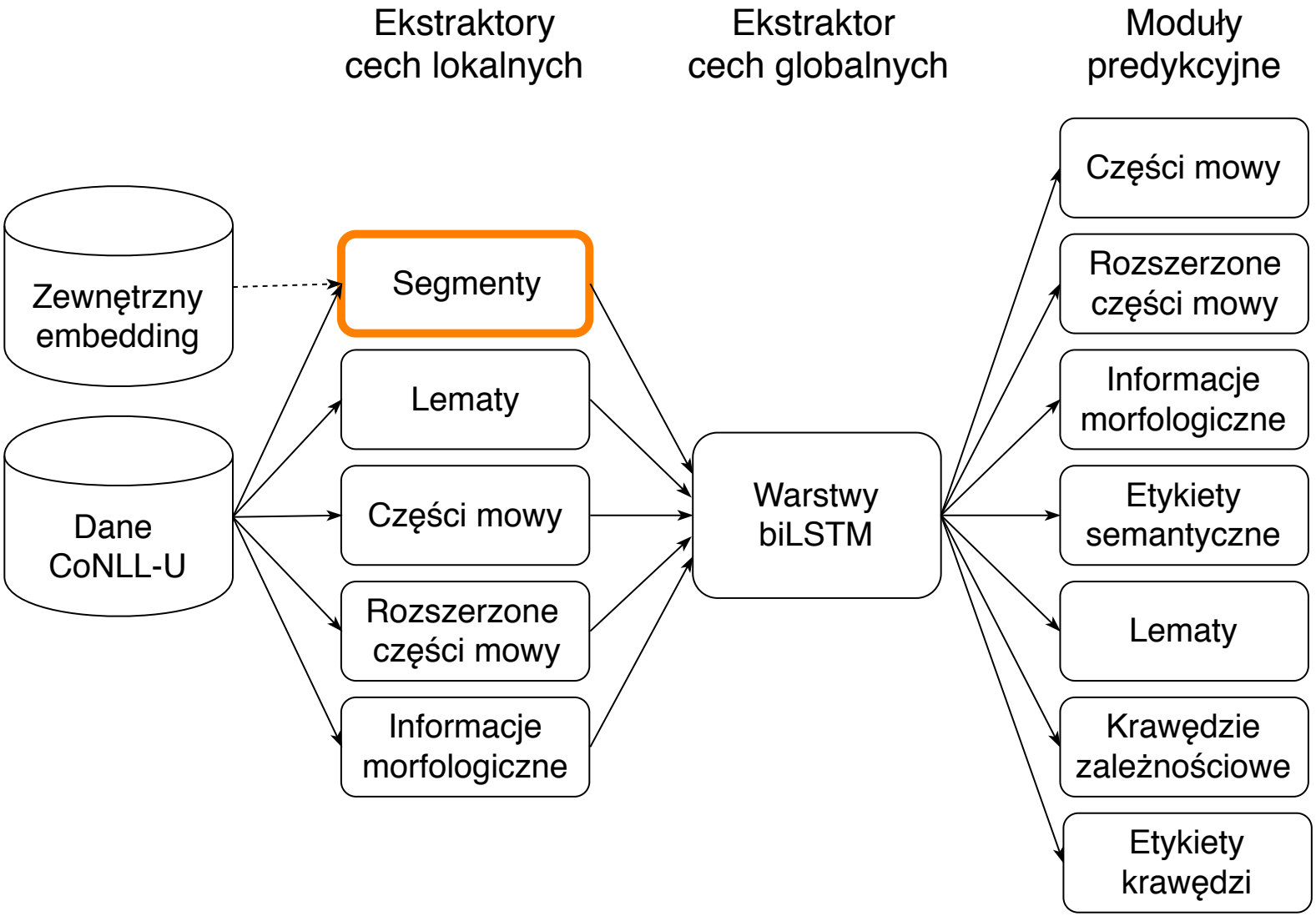

Ekstrakcja cech segmentów

- Zewnętrzny embedding (np. word2vec, fasttext, itp.),
  - Nie są modyfikowane podczas treningu systemu,
  - Transformacja pojedynczą warstwą gęstą,
- Embedding po znakach przy użyciu sieci konwolucyjnej.

Ekstrakcja cech segmentów

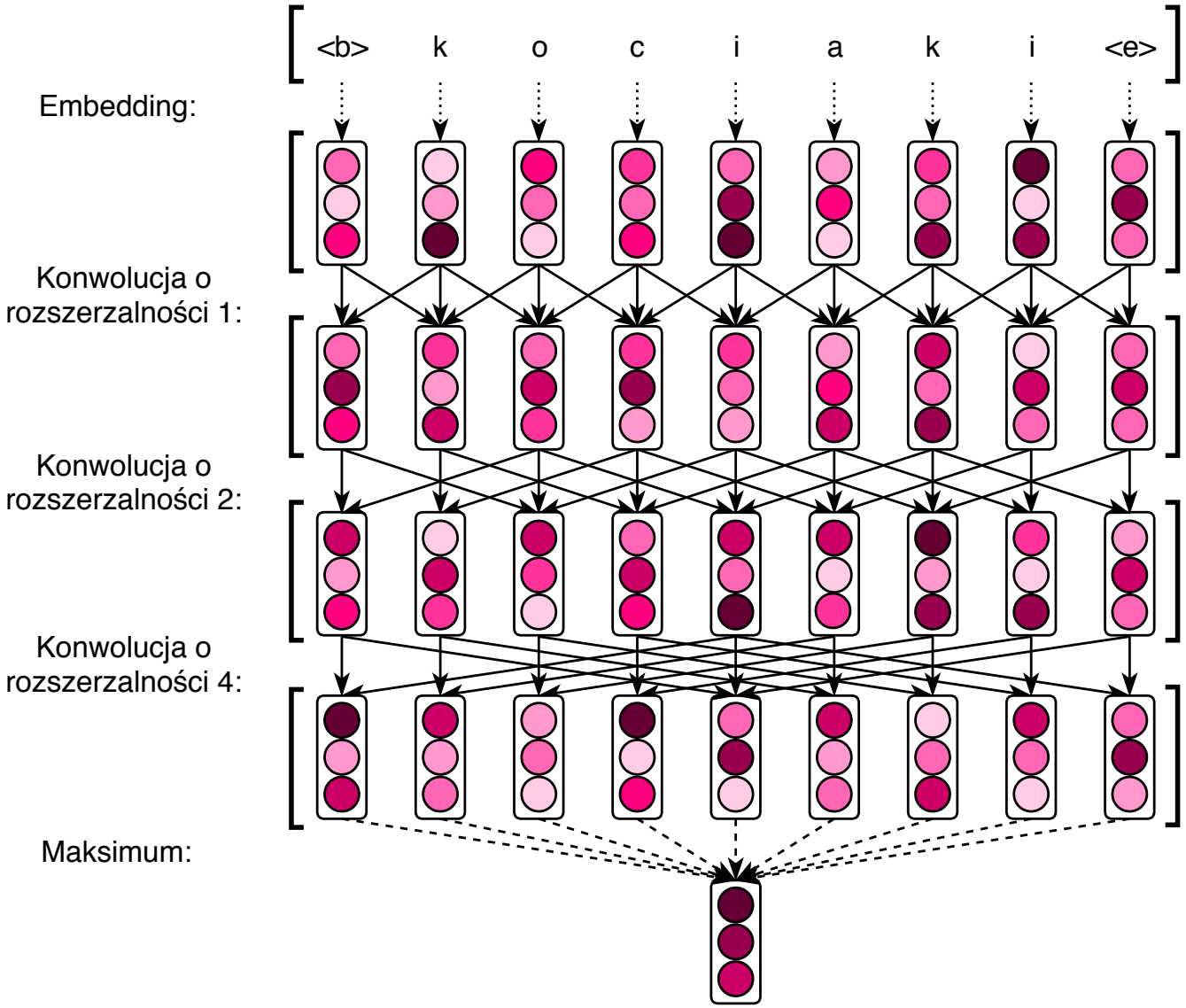

Ekstrakcja pozostałych cech

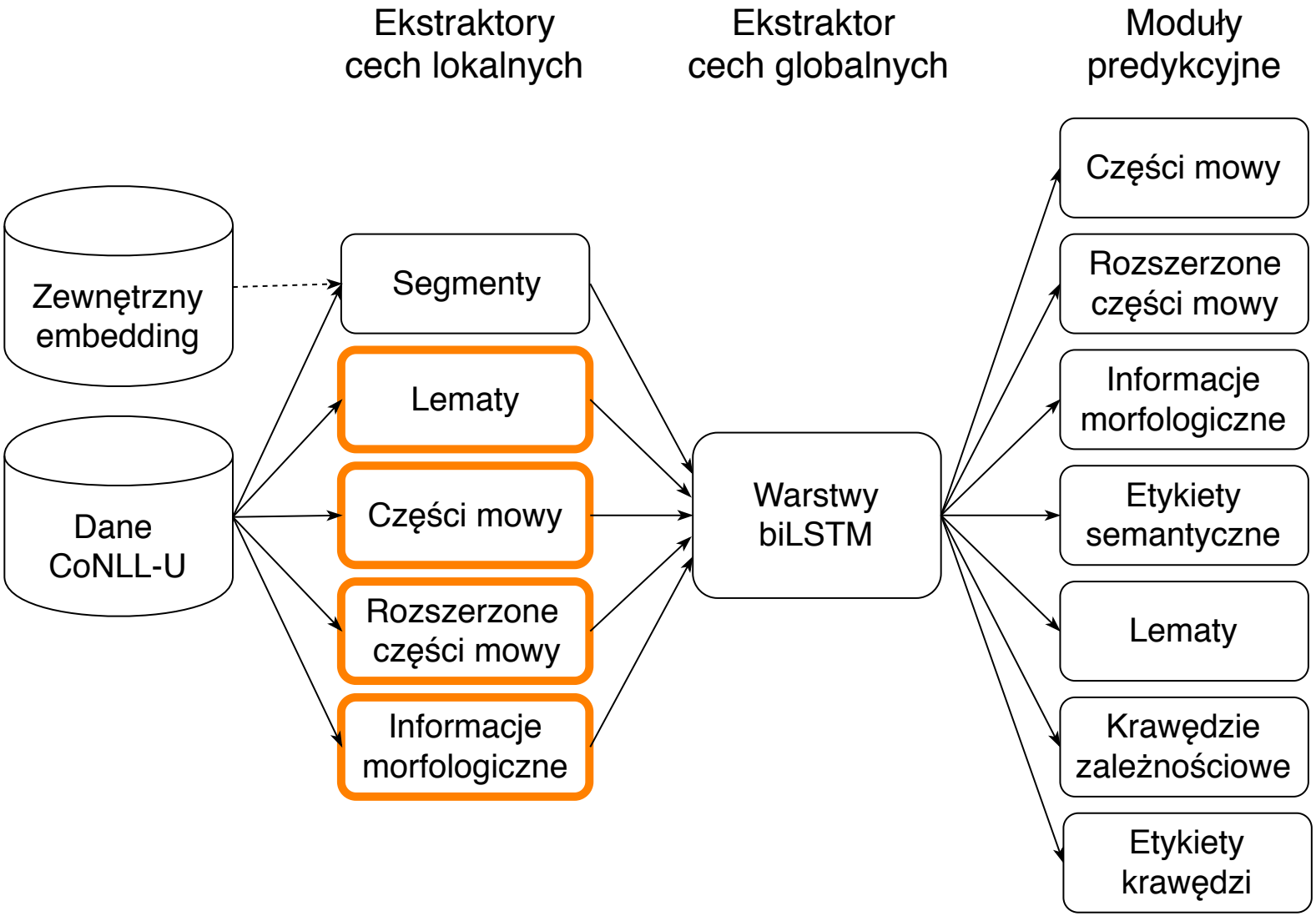

Ekstrakcja pozostałych cech

- **Lematy**:
  - Embedding po znakach (analogicznie jak dla segmentów).
- **Części mowy**:
  - Embedding wyznaczony podczas treningu systemu.
- **Rozszerzone części mowy**:
  - Embedding wyznaczony podczas treningu systemu.
- **Informacje morfologiczne**:
  - Suma embeddingów wyznaczonych podczas treningu.

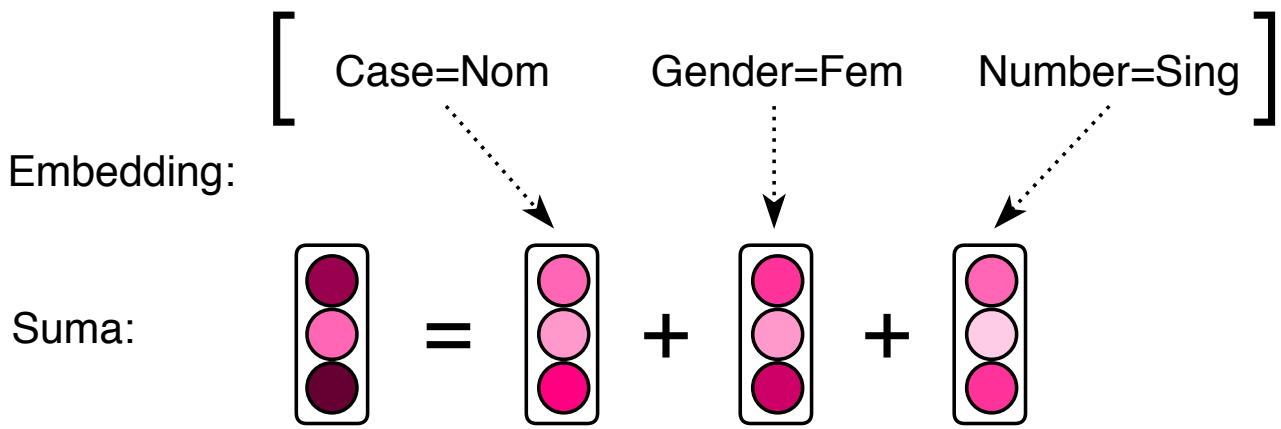

Ekstraktor cech globalnych

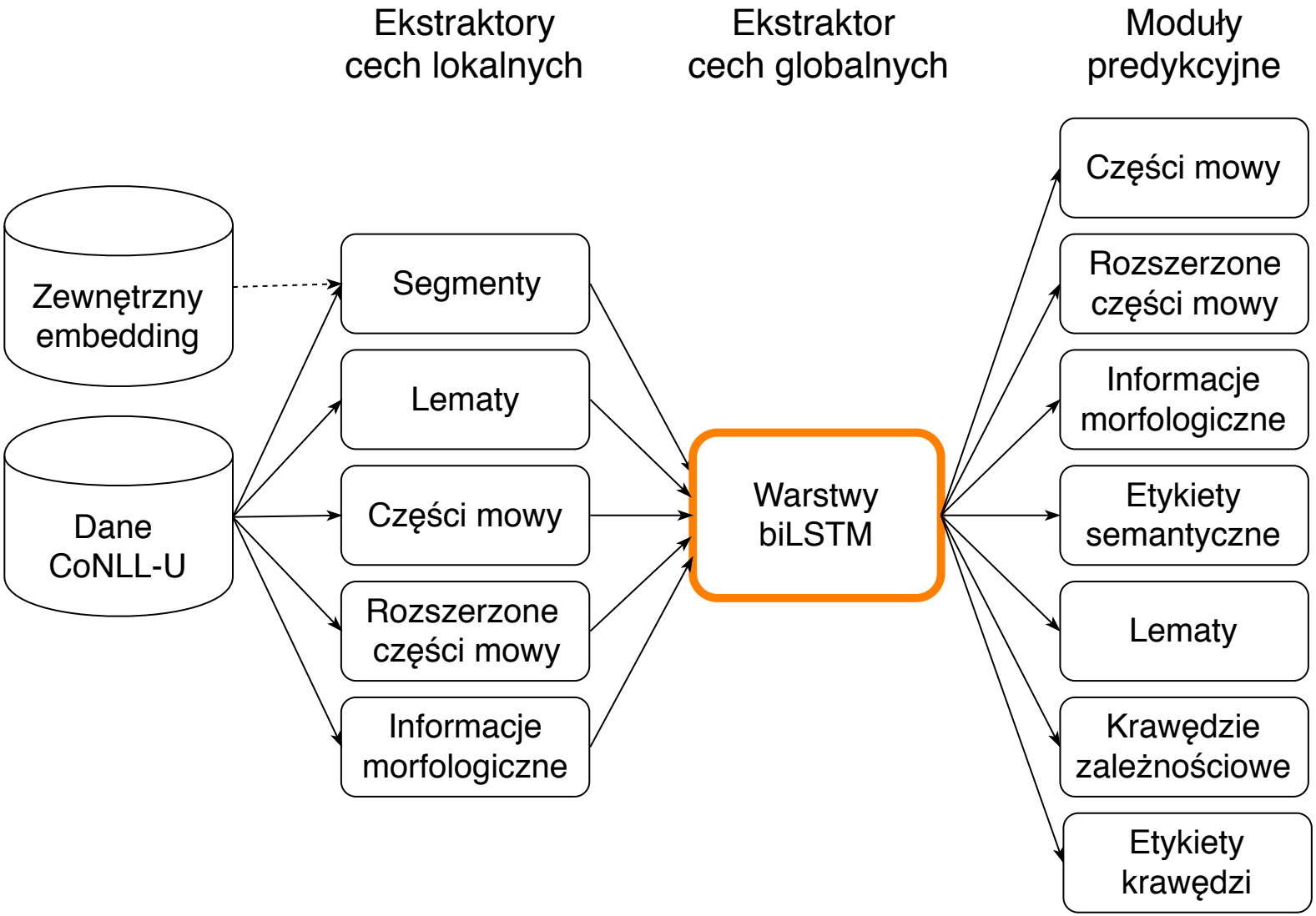

Ekstraktor cech globalnych

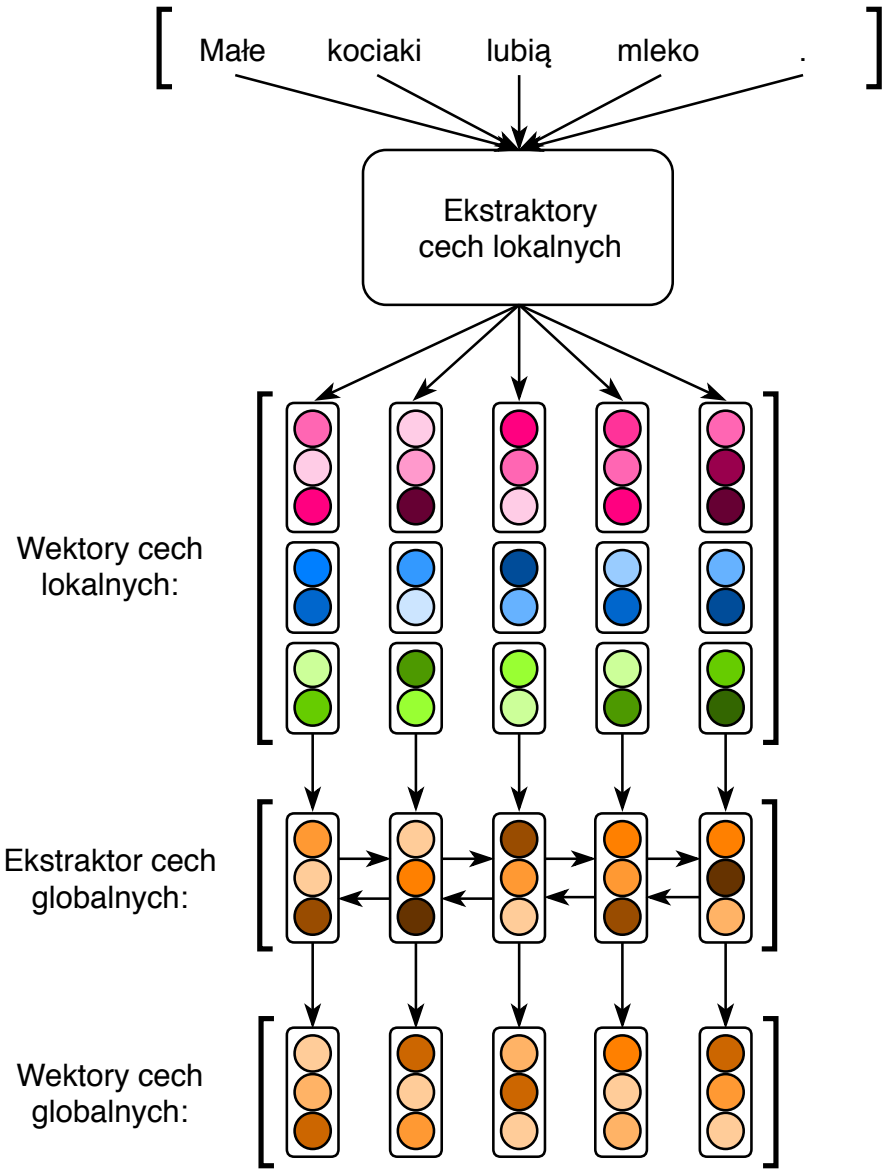

Predykcja części mowy i etykiet semantycznych

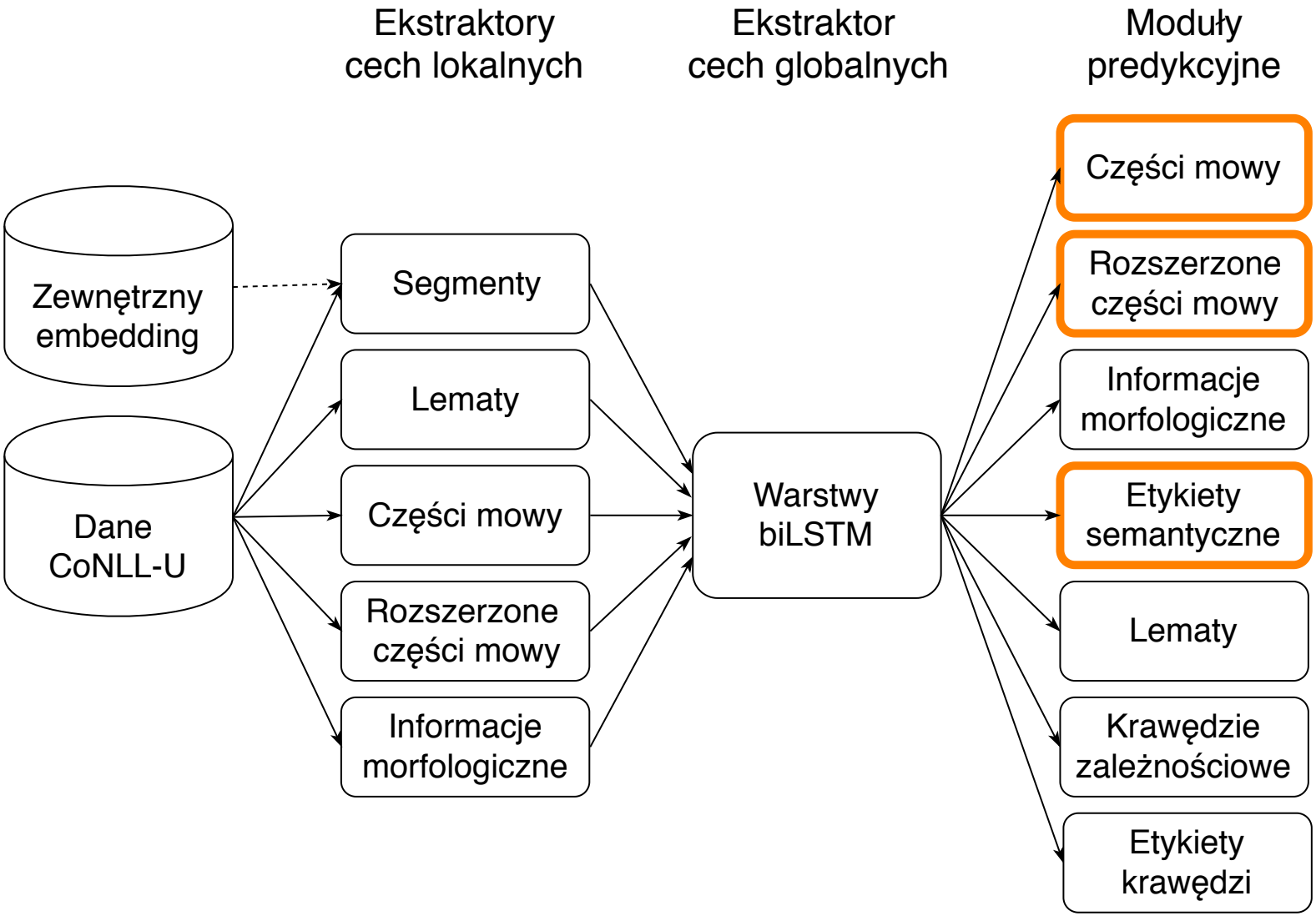

Predykcja części mowy i etykiet semantycznych

- **Części mowy**:
  - Jednowarstwowa sieć neuronowa.
- **Rozszerzone części mowy**:
  - Jednowarstwowa sieć neuronowa.
- **Etykiety semantyczne**:
  - Jednowarstwowa sieć neuronowa.

Predykcja informacji morfologicznych

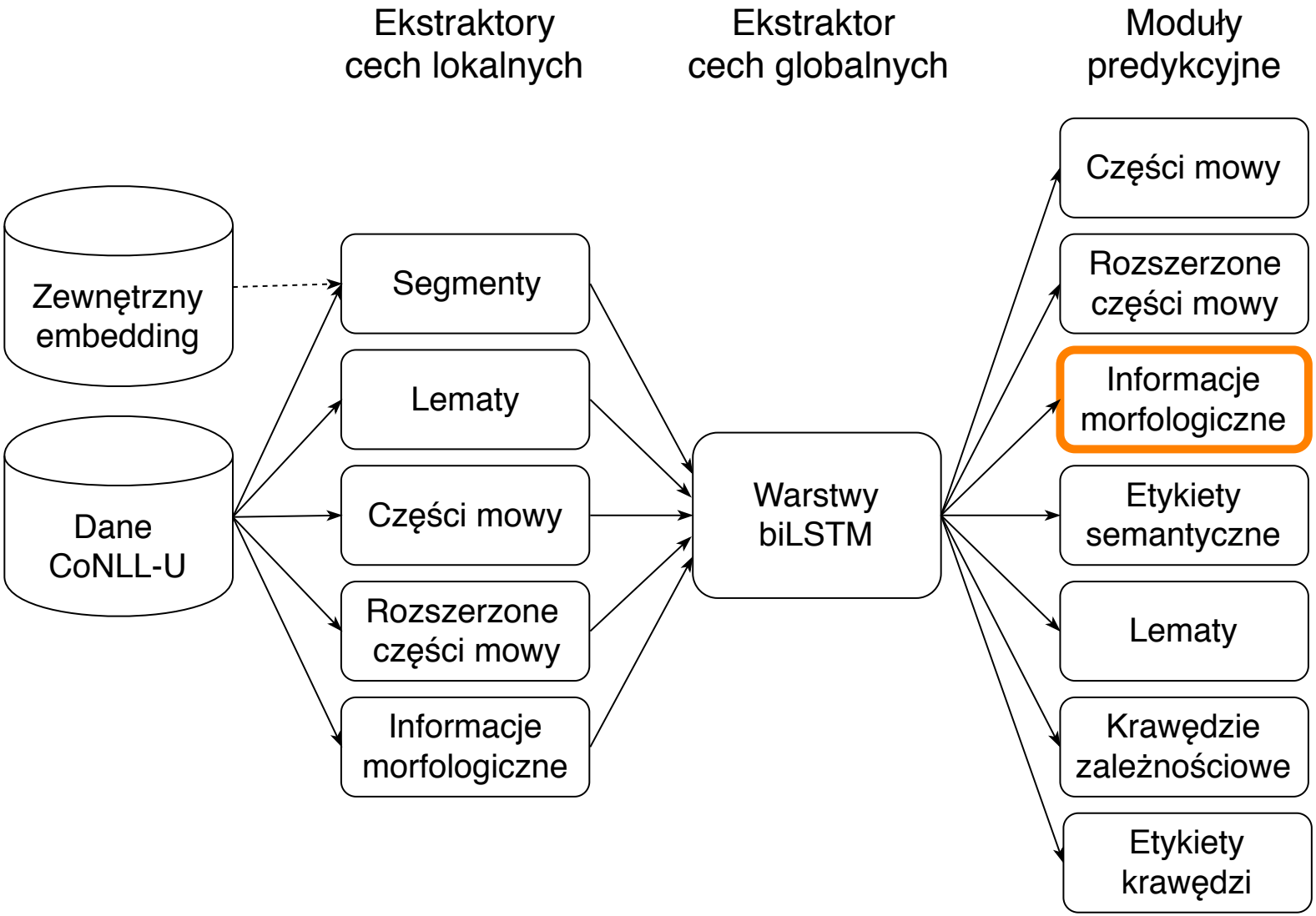

Predykcja informacji morfologicznych

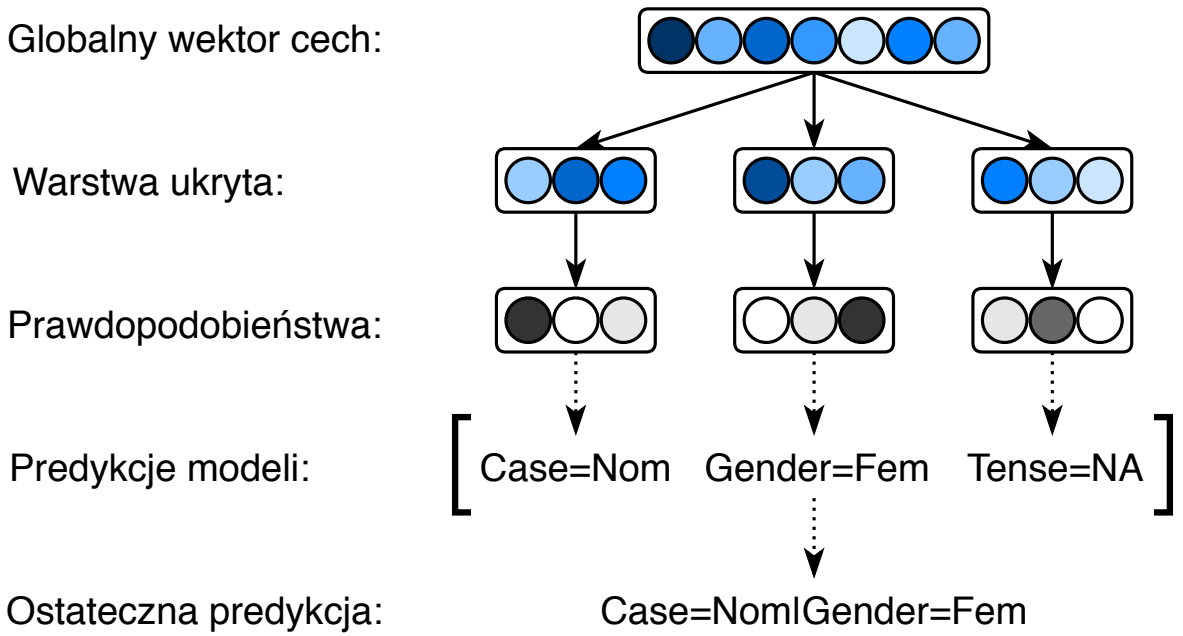

Predykcja lematów

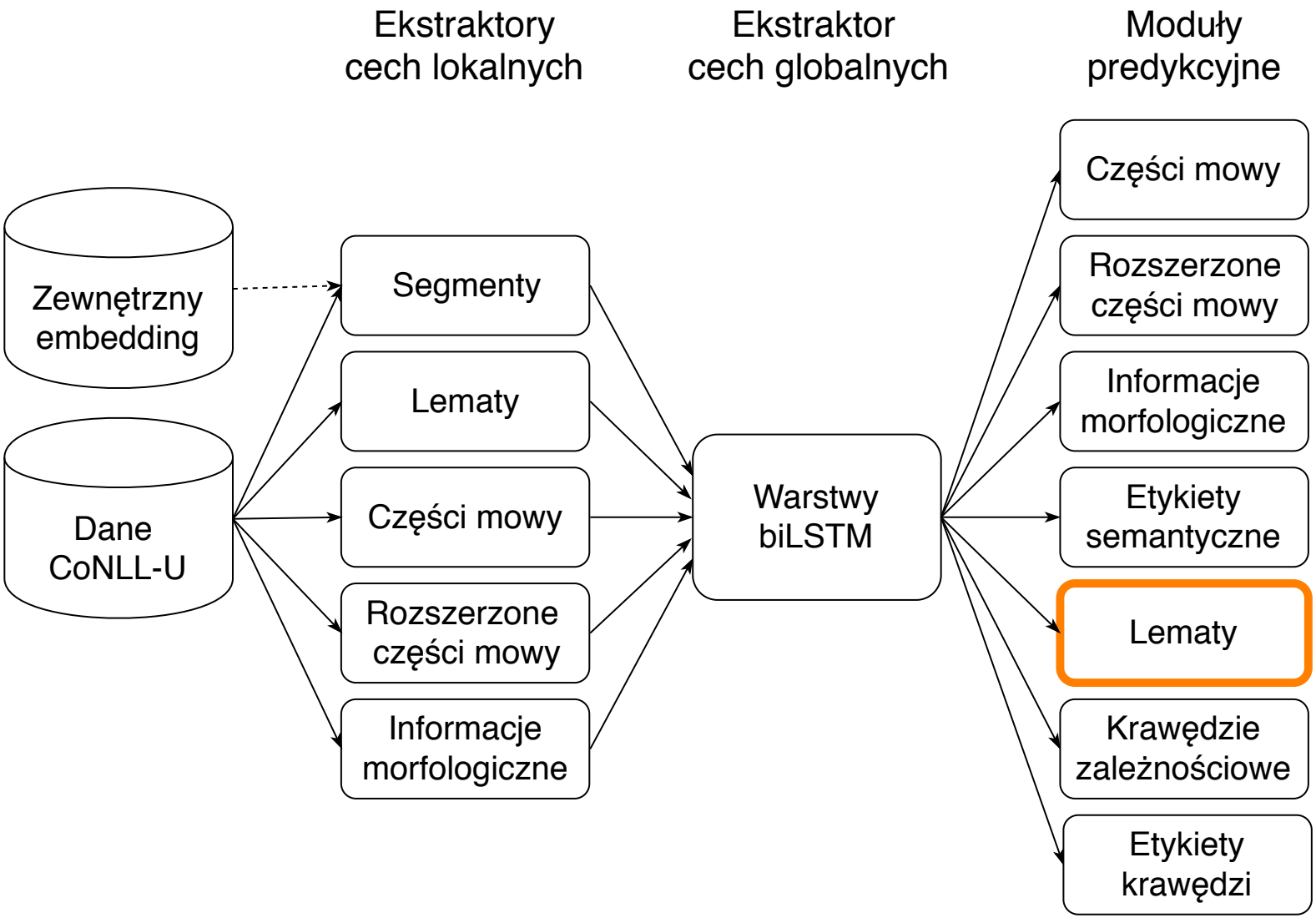

Predykcja lematów

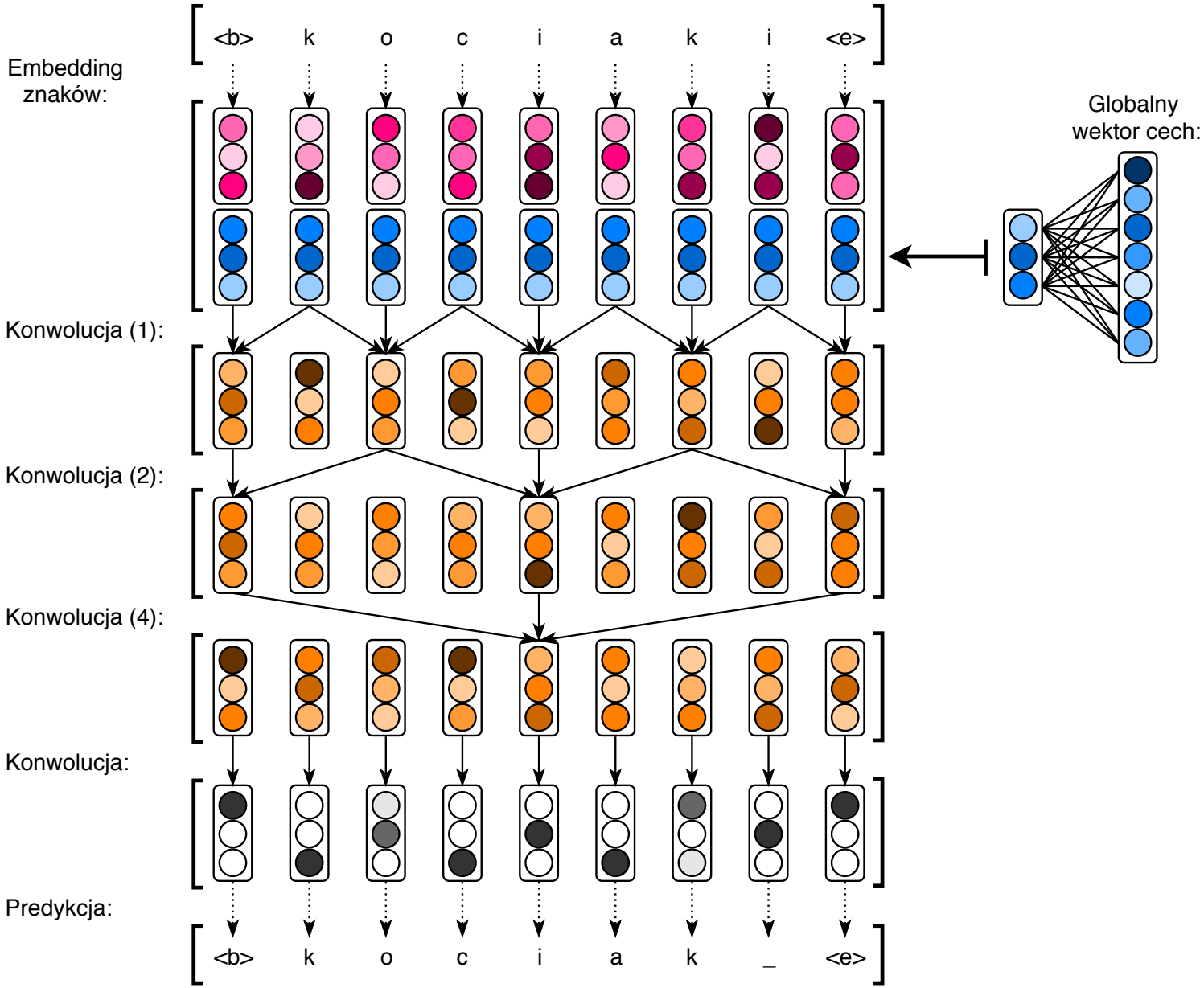

Predykcja krawędzi zależnościowych

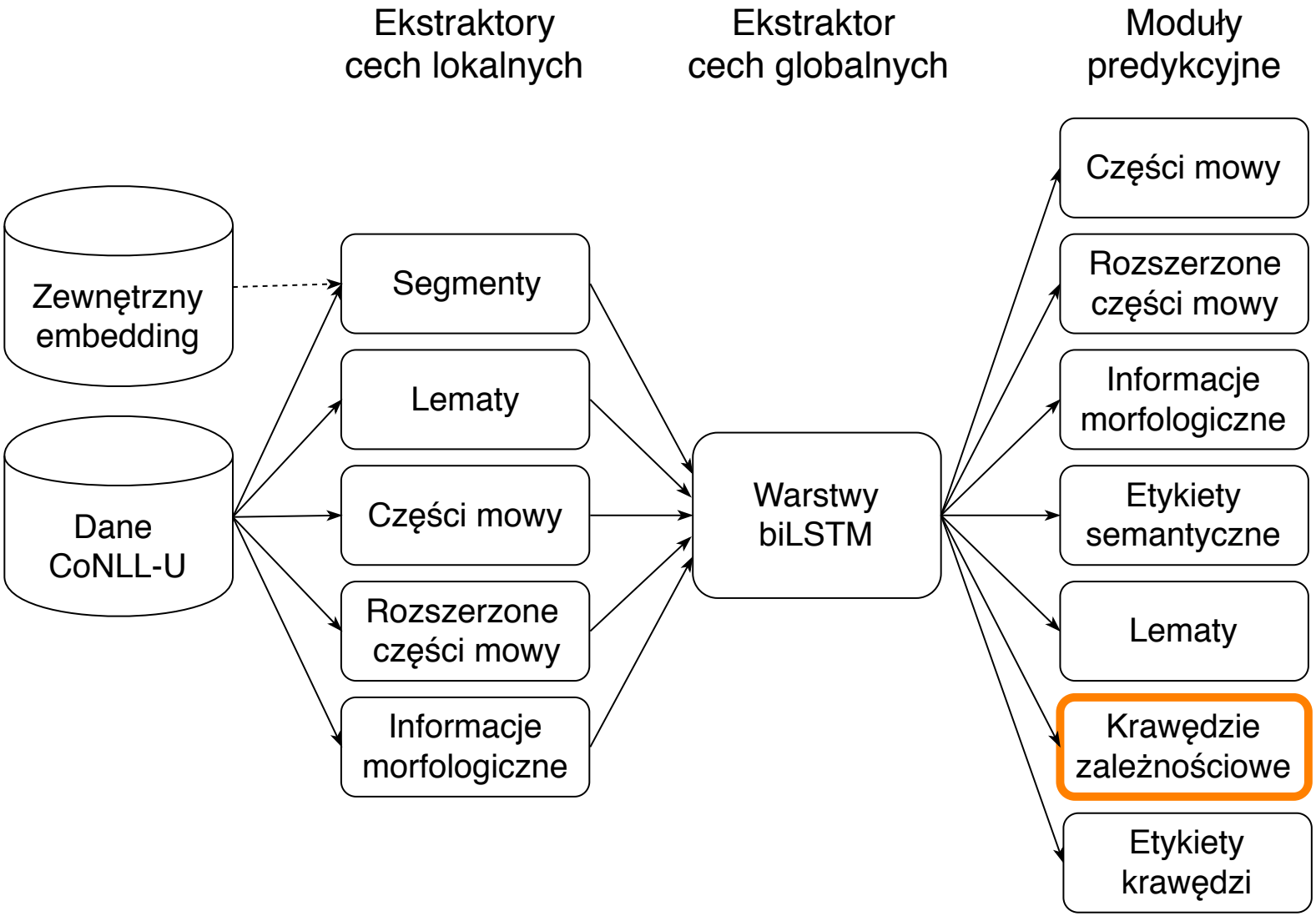

Predykcja krawędzi zależnościowych

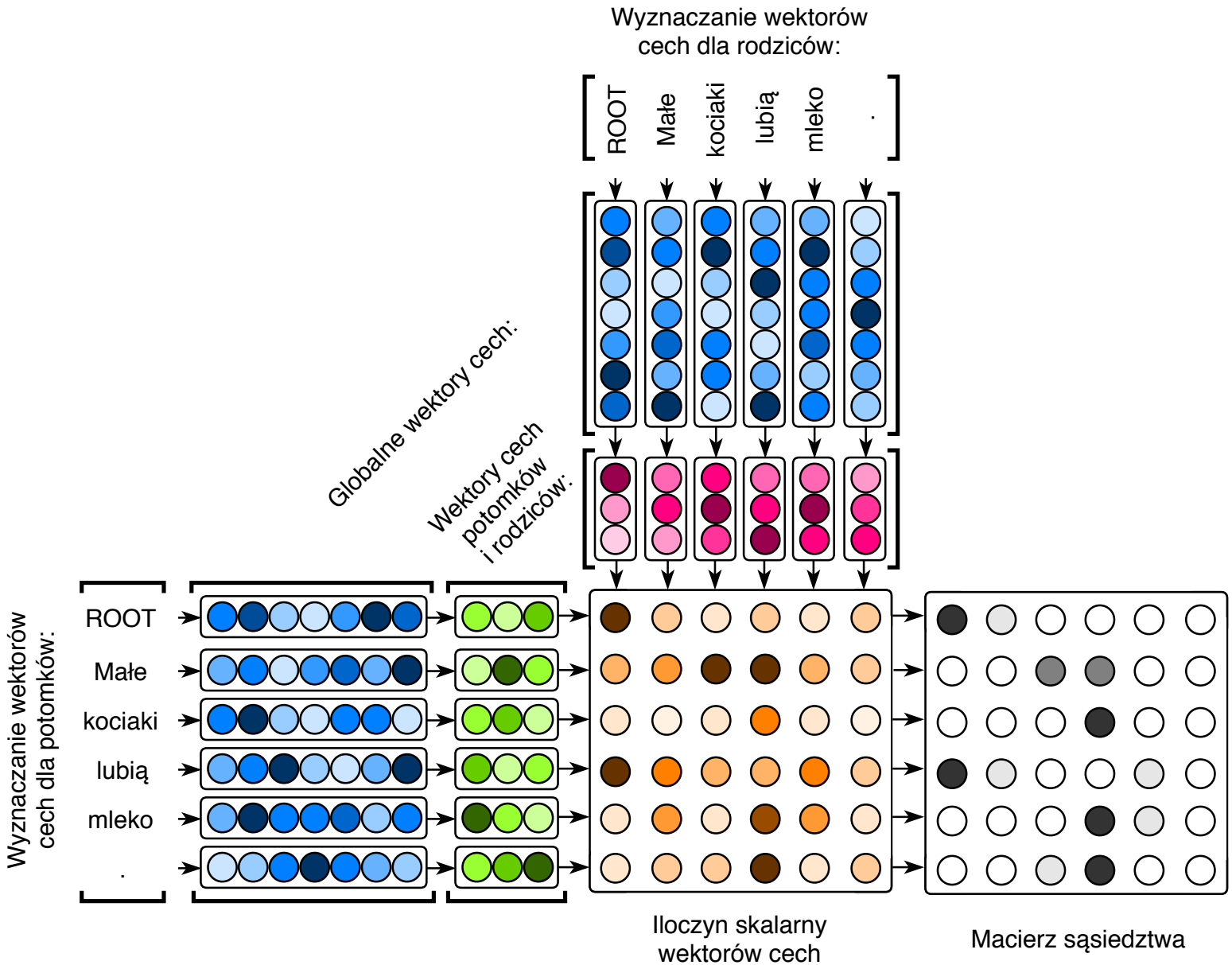

Predykcja etykiet zależnościowych

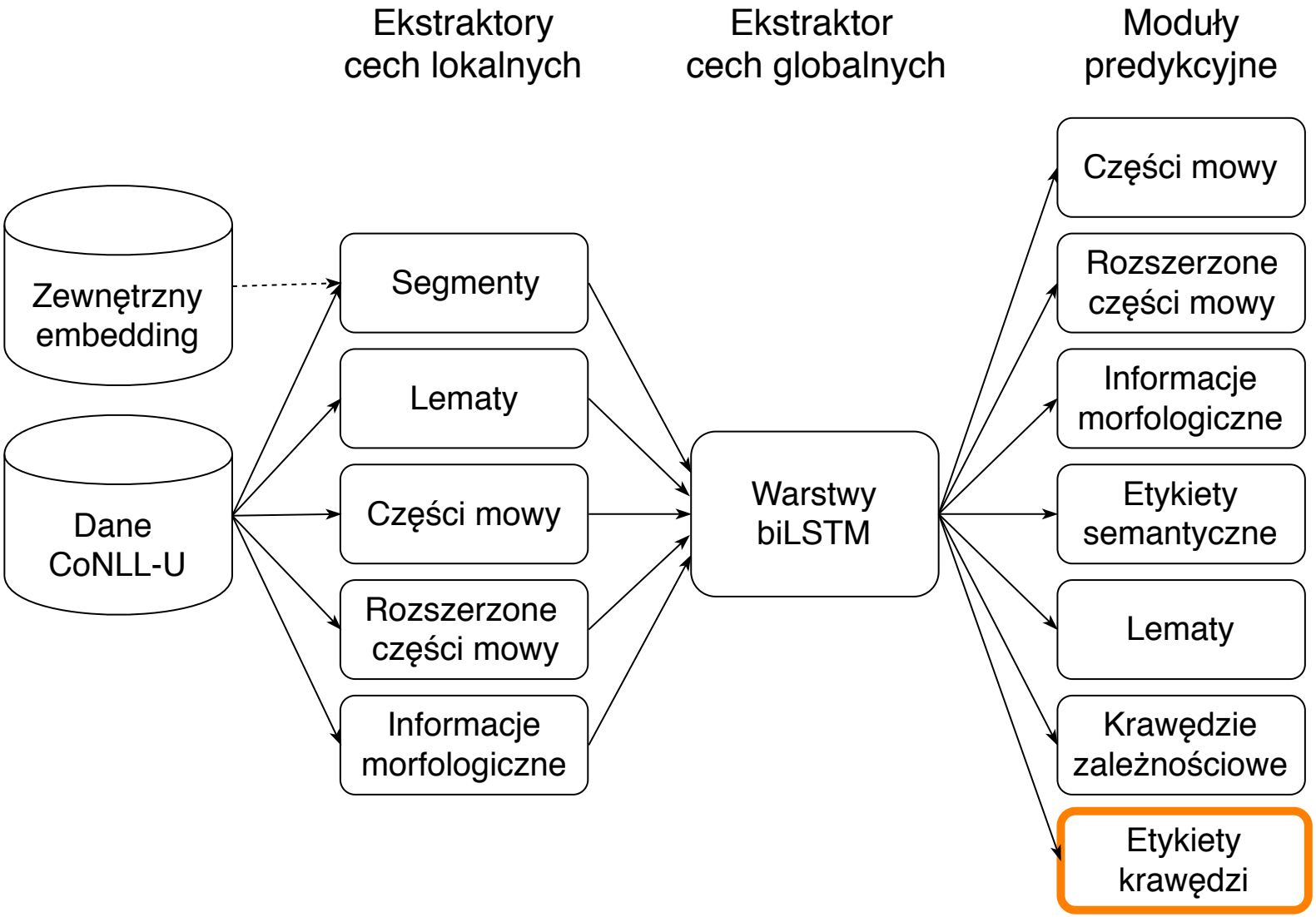

Predykcja etykiet zależnościowych

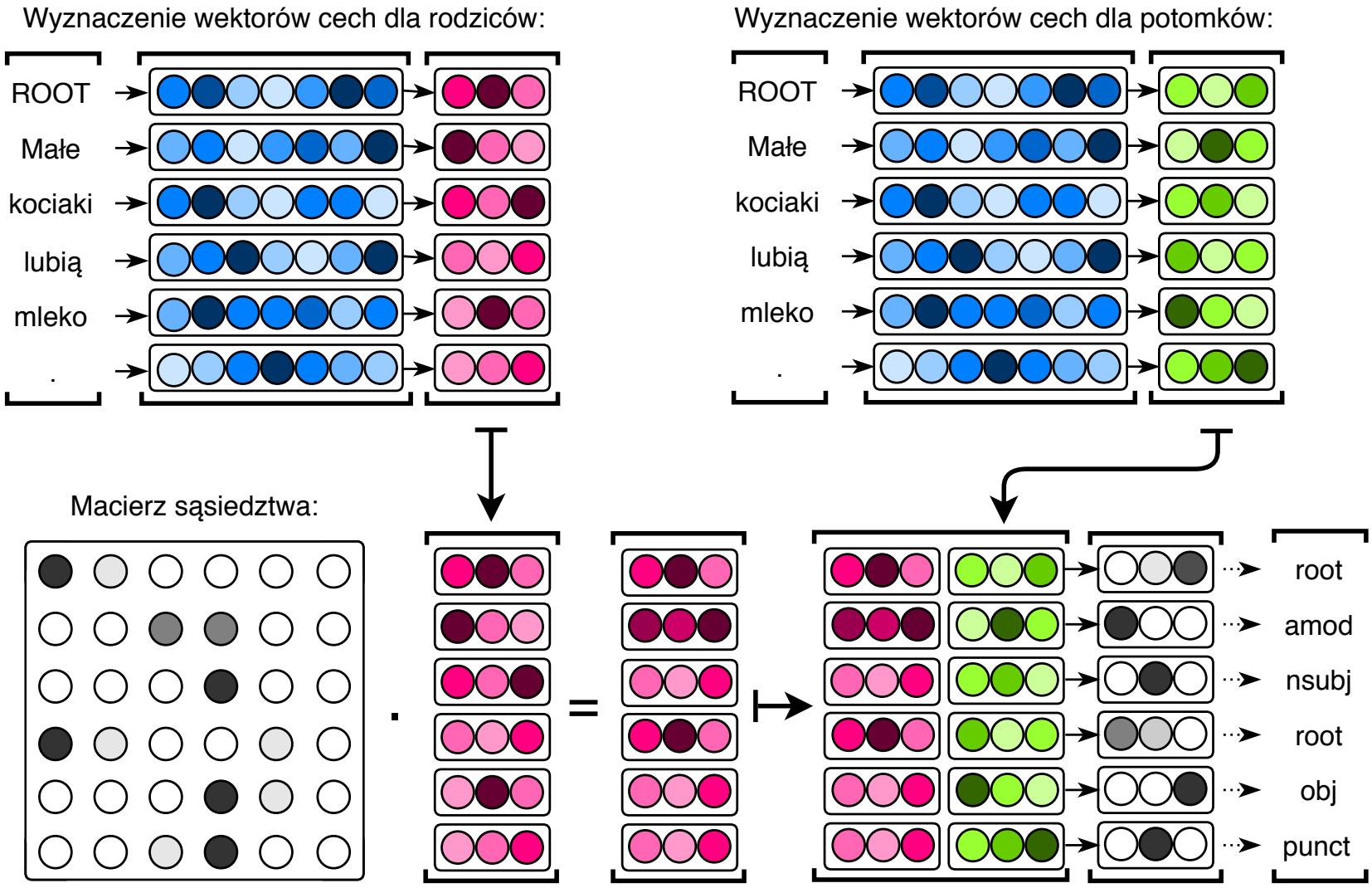

Analiza modelu

- Dodatkowa funkcja straty,
- Samo-trening,
- Modyfikacja zewnętrznego embeddingu,
- Wyniki z CoNLL 2018.

Miary ewaluacyjne

- Miary z konkursu CoNLL 2018.
- Każda miara jest średnią harmoniczną (F_1) dokładności (P, precision) i kompletności (R, recall):

$$F_1 = \frac{2PR}{P + R}$$

- **UAS** (unlabelled attachment score)
- **LAS** (labelled attachment score)
- **CLAS** (content-word labelled attachment score)
- **MLAS** (morphology-aware labelled attachment score)
- **BLEX** (bi-lexical dependency score)

Dodatkowa funkcja straty

- **Motywacja**: mniejsza liczba cykli w drzewach zależnościowych,
- Dodatkowa funkcja straty:

$$\text{loss}(A) = \sum_{k=1}^{K} \text{tr}(A^k)$$

- A - przewidziana macierz sąsiedztwa.

K	UAS	% Cykli
K=0	86,76	5,70
K=3	86,75	4,84
Różnica	-0,01	-0,86

Tabela: Porównanie wyników dla 15 wybranych języków z UD.

Samo-trening systemu

- Trening modelu na danych treningowych,
- Predykcja na 10M zdań z Common Crawl,
- Trening modelu na powyższych danych,
- Dotrenowanie modelu na danych treningowych,

Rodzaj treningu	**LAS**	**MLAS**	**BLEX**
Standardowy	79,69	64,46	71,71
Samo-trening	80,86	67,33	73,43
Różnica	1,17	2,87	1,72

Tabela: Porównanie wyników dla 20 wybranych języków z UD.

Modyfikacja zewnętrznego embeddingu

Model	LAS	MLAS	BLEX
Niemodyfikowany	82,13	68,04	73,84
Modyfikowany	82,27	68,21	74,00
Różnica	0,14	0,17	0,16

Tabela: Porównanie wyników dla 12 wybranych języków z UD.

Wyniki z CoNLL 2018

- Klasyfikacja końcowa:
  - LAS: 73,02 (3 miejsce),
  - MLAS: 60,25 (4 miejsce),
  - BLEX: 64,44 (3 miejsce),
- Wyniki w podziale na wielkość zbioru danych:

Kategoria	LAS	MLAS	BLEX
Wszystkie	73,02	60,25	64,44
Duże	81,72	70,30	74,42
PUD	72,18	58,07	60,97
Małe	66,90	**49,24**	**54,89**
Minimalne	19,26	1,89	6,17

Spis treści

Parametry eksperymentów

- Dane: PDB i PDB-UD podzielone na train (80%), test (10%) i dev (10%)
- Systemy:

system	architektura	klasyfikator	parse	tag	lemat
MaltParser	trans	RL	tak	nie	nie
BIST parser	trans/graph	biLSTM	tak	nie	nie
MATE parser	graph	perceptron	tak	tak	tak
UDPipe	trans	1-layer NN	tak	tak	tak
Stanford	graph	biLSTM	tak	tak	tak
COMBO	graph	biLSTM	tak	tak	tak

trans – transition-based parser,
graph – graph-based parser,
RL – klasyfikator liniowy oparty na regresji liniowej,
1-layer NN – klasyfikator nieliniowy oparty na 1-warstwowej sieci neuronowej,
biLSTM – Bidirectional Long-Short Term Memory network.

Eksperymenty

1. Testowanie jakości parsowania zależnościowego.
2. Testowanie jakości morfoskładniowej predykcji drzew zależnościowych.
3. Porównanie jakości parserów trenowanych na drzewach PDB i grafach PDB-UD.

System	UAS	LAS
MaltParser	83.39	80.39
UDPipe	83.41	80.13
BIST transition-based	86.77	83.35
BIST graph-based	87.01	83.67
MATE parser	89.51	87.12
COMBO	91.36	88.92
Stanford parser	**92.78**	**90.61**

Wniosek: Parsery grafowe są lepsze dla języka polskiego.

System	UPOS	XPOS	FEATS	AllTags	LEMMA
MATE	96.83	84.83	87.33	81.14	92.32
UDPipe	96.80	86.22	88.14	85.77	95.51
COMBO	97.51	90.30	91.83	88.67	96.35
COMBO+embedd	97.96	91.60	93.22	90.09	**96.92**
Stanford	98.03	**93.16**	93.93	91.87	82.05
Stanford+embedd	**98.07**	93.09	**94.00**	**91.93**	82.05

UPOS – uniwersalna część mowy
XPOS – tag specyficzny dla języka
FEATS – lista (uniwersalnych) cech morfologicznych
AllTags – UPOS + XPOS + FEATS
LEMMA – lemat

+embedd – estymacja modelu wspierana przez embedding zewnętrzny

System	UAS	LAS	CLAS	MLAS	BLEX
UDPipe	80.95	76.11	71.87	61.34	67.82
UDPipe+embedd	82.89	78.57	74.81	63.88	70.49
MATE	85.56	81.34	77.91	65.31	69.64
COMBO	90.20	86.64	83.65	73.90	79.94
COMBO+embedd	91.17	87.89	85.27	76.63	**81.86**
Stanford+embedd	91.65	88.70	86.25	78.26	62.67
Stanford	**91.70**	**88.88**	**86.46**	**78.36**	62.68

3. Predykcja drzew PDB i grafów PDB-UD

	PDB			PDB-UD		
	P	R	F_1	P	R	F_1
COMBO	88.81	88.81	88.81	87.63	82.56	85.02
COMBO+embedd	**89.56**	**89.56**	**89.56**	88.09	83.15	85.55

- Drzewa PDB i grafy PDB-UD kodują te same informacje (tj. współdzielone podrzędniki i nadrzędniki w strukturach koordynacyjnych).
- Liczymy dokładność, kompletność i miarę F_1 poszczególnych krawędzi.
- Predykcja drzew jest mniej podatna na błędy niż predykcja grafów.

Publikacje

Alina Wróblewska i Piotr Rybak.
Dependency parsing of Polish.
Poznan Studies in Contemporary Linguistics, de Gruyter, 2019, (przyjęte do druku).

Piotr Rybak i Alina Wróblewska.
Semi-Supervised Neural System for Tagging, Parsing and Lematization.
In *Proceedings of the CoNLL 2018 Shared Task: Multilingual Parsing from Raw Text to Universal Dependencies*, 2018, s. 45–54. Association for Computational Linguistics.

Alina Wróblewska.
Extended and Enhanced Polish Dependency Bank in Universal Dependencies Format.
In *Proceedings of the Second Workshop on Universal Dependencies* (UDW 2018), 2018, s. 173–182. Association for Computational Linguistics.

Publikacje

Alina Wróblewska i Piotr Rybak.
Dependency parsing of Polish.
Poznan Studies in Contemporary Linguistics, de Gruyter, 2019, (przyjęte do druku).

Piotr Rybak i Alina Wróblewska.
Semi-Supervised Neural System for Tagging, Parsing and Lematization.
In *Proceedings of the CoNLL 2018 Shared Task: Multilingual Parsing from Raw Text to Universal Dependencies*, 2018, s. 45–54. Association for Computational Linguistics.

Alina Wróblewska.
Extended and Enhanced Polish Dependency Bank in Universal Dependencies Format.
In *Proceedings of the Second Workshop on Universal Dependencies* (UDW 2018), 2018, s. 173–182. Association for Computational Linguistics.

Dziękujemy za uwagę!

Podziękowania

Przedstawione badania były finansowane przez Narodowe Centrum Nauki (grant SONATA 8 nr 2014/15/D/HS2/03486) oraz przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach inwestycji w infrastrukturę badawczą CLARIN-PL.